

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΣΤ' ΑΙΩΝΑ

Οἱ πρῶτοι Ἀρχιεπίσκοποι

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου ἐπὶ τρεῖς ἡδὴ καὶ ἐπέκεινα αἰῶνας ἦτο κατηργημένη, διότι οἱ ἐκ τῆς Δύσεως ὀρμηθέντες, ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῶν Σταυροφοριῶν, κατακτηταί, πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐπέβαλον καὶ ἐκκλησιαστικὴν ξενοκρατίαν ἐπὶ τῆς νήσου, λατινικὴν ἐγκαθιδρυσάντες ἐν αὐτῇ Ἀρχιεπισκοπὴν καὶ ὑπ' αὐτὴν ὑπαγαγόντες τὸν ὑπολειφθέντα ὀρθόδοξον Κλῆρον. Οὕτω δὲ ἡ ἀρχαία καὶ ἑνδοξος Ἀρχιεπισκοπὴ, ἡ συνδέουσα τὴν πρώτην αὐτῆς ἀρχὴν μετὰ τοῦ ἐν Κύπρῳ κηρύγματος καὶ τῆς δράσεως τῶν Ἀποστόλων Βαρνάβα καὶ Παύλου, διακέφασα τοῦς μετὰ τῶν ὀρθόδοξων Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς πνευματικὸς αὐτῆς δεσμούς, διὰ τοῦ παρεισάκτου λατίνου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου συνεδέθη μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Πολλαχοῦ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν καὶ νήσων ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Σταυροφοριῶν εἶχεν ἐπικρατήσει ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία, τὴν ὀρθόδοξον καὶ μόνον νόμιμον ἐπιτέτιον καταργήσασα Ἐκκλησίαν, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἡ ἐπικράτησις αὐτῆς ὑπερῆεν οὕτω βαρετὰ ὡς ἐν Κύπρῳ, ἐνθα καὶ αἷμα μαρτυρικὸν ἐχύθη ὑπὲρ τῆς ὀρθόδοξου πίστεως, διότι οὐδαμοῦ ὀρθόδοξοὶ ἐπίσκοποι ὑπὸ λατίνων ὑπέκειντο Ἀρχιεπισκοπον καὶ δι' αὐτοῦ ὑπὸ τὸν Πάπαν Ρώμης. Τοῦτο μόνον ἐν Κύπρῳ ἐγένετο. Ὅθεν μόνον ἐκ πάντων τῶν πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ξενοκρατουμένων ὀρθόδοξων Ἑλλήνων οἱ Κύπριοι ἐθεωροῦντο «σχισματικοί»¹, μάτην δ' ἐζήτησαν νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῆς λοιπῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας.

Δεινότερα ἀπέβη ἡ θέσις αὐτῶν ἀφ' οὗ χρόνου τὴν Κύπρον κατέλαβεν ἡ ἀπληστος Ἐνετία, ἐπαυξήσασα τὸ μίσος τῶν Κυπρίων κατὰ τῶν ξένων. Οὐδόλως δὲ παράδοξον ὅτι ἀπεπειράθησαν ν' ἀποτινάξωσι

1) *Κυπριανού*, Ἱστορία χρονολογικὴ τῆς νήσου Κύπρου, Ἐνετίησι 1788, ἀνατύπωσις ἐν Λευκωσίᾳ 1902, σ. 455. *Ἐφραίμ*, Περιγραφή τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Κύπρου, Ἐνετίησι 1751, σ. 36. *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς Κύπρου, Ἐν Λάρνακι 1912, σ. 10 ἐξ.

τὸν ζυγὸν αὐτῶν ἵνα τοῦλάχιστον τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν ἀποκτήσωσιν, ἤ, ἔστω καὶ κατὰ θεωρίαν, ἀπῆλθον καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ ὑπὸ τοῦς Τούρκους διαγόμενοι Ἕλληνες καὶ λοιποὶ Χριστιανοὶ. Ἄλλ' ἤγγλουν οἱ δυστυχεῖς Κύπριοι εἰς τὸ ἀπηλλάσσαντο μὲν τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς καταλύσεως τῆς Ἑνετικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν Τούρκων θὰ ὑπεβάλλοντο δὲ ὑπὸ βαρυτέραν καὶ ἐντὸς ἀνόπιστον πολιτικὴν δουλείαν.

Κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1570 οἱ Τούρκοι ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν Κύπρον, πρὸς κατάκτησιν αὐτῆς, σχεδὸν ἀνευ σοβαρᾶς ἀντιστάσεως τῇ 9 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου ἐξεπολιόρκησαν τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Λευκωσίαν. Ἐπὶ μακρὸν ἀντέστη μόνον ἡ Ἀμμόχωστος, καλῶς οὖσα ὠχυρομένη. Ἄλλὰ καὶ αὕτη τῇ 1 Αὐγούστου 1571, μετ' ἀνωφελῆ θυσίαν πεντηκοντακισχιλίων ἀνθρωπίνων υπάρξεων, ὑπέκυψεν ὑπὸ τὴν θίαν τῶν Τούρκων, οἵτινες οὕτω κατέλυσαν μὲν τὴν ἐνετικὴν κυριαρχίαν τὴν ἴδιαν δὲ αὐτῶν ἀπηνεστέραν καθίδρυσαν τυραννίαν, διὰ γενικῆς σφαγῆς καὶ καταστροφῆς αὐτὴν ἐγκαινίσαντες. Δεκάδες χιλιάδες ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παιδῶν ἐσφάγησαν ἢ ἐξηνδραποδίσθησαν. Πρὸς διάσωσιν τῶν ζωγουμένων ἀτυχῶν παιδῶν αἱ μητέρες αὐτῶν ἐφόνευσον ὅσα ἠδύναντο καὶ εἴτα ἠτύοκτόνουν. Νεαρά Ἕλληνίς, Μαρία Συγκλητικὴ, κατὰ τινὰς εἰδήσεις, ὀνομαζομένη, ἔκαυσεν ἐν τῶν πλοίων, τῶν κομιζόντων Κυπρίους παιδας εἰς ΚΠολιν, συναπολεσθεῖσα μετ' αὐτῶν. Οὐχ ἤττον τεσσαράκοντα πλοῖα, πλήρη ἐξανδραποδισθέντων Κυπρίων, διητυθύνθησαν εἰς ΚΠολιν, ἔνθα ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι οἱ δυστυχεῖς αἰχμάλωτοι ¹.

Ἡ μανία τῶν Τούρκων ἐστράφη κατὰ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν Χριστιανῶν κατοίκων τῆς νήσου, καὶ κατὰ τῶν ὀρθοδόξων καὶ κατὰ τῶν λατίνων. Πλεῖστοι κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι καὶ ἐφονεύθησαν, ἐν οἷς καὶ οἱ Ἐπίσκοποι Πάφου Κονταρίνης καὶ Λεμεσοῦ Σεραφεῖμ, ὑποβληθέντες πρότερον εἰς βασάνους. Ὁ λατίνος Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ἔτυχε τότε ἀπουσιάζων ἐκ τῆς νήσου. Οἱ ναοὶ καὶ αἱ μοναὶ τῶν λατίνων κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ εἰς μουσουλμανικὰ μετεποιήθησαν τεμένη, ἡ δὲ περιουσία αὐτῶν διηρπάγη. Ἡ τέως ἀκμάζουσα ἐν Κύπρῳ λατινικὴ Ἐκκλησία ἐντελῶς κατεστράφη. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς τουρκοκρατίας ἐν Κύπρῳ, οὐδεὶς ἐν αὐτῇ εἶχεν ὑπολειφθῆ λατίνος κληρικός, οἱ δὲ λαϊκοὶ ἔπως σώζονται παρουσιάζοντο ὡς ὀρθόδοξοι, ἐκκλησιαζόμενοι, ἄλλως τε, κατ' ἀνάγκην, ἐν

1. J. H a m m e r, Histoire de l'Empire othoman depuis son origine jusqu'à nos jours, trad. de l'Allemagne par J. Hellert, VI, Paris 1831, σ. 398 ἔξ. C h. D i e h l. Une République patricien. Venise, Paris 1918, σ. 200-201. Φιλίου Ζαννέτου, Ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου, ἀπὸ τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς μέχρι σήμερον, Α, Ἐν Λάρνακῃ 1910, σ. 969 ἔξ.

ὀρθόδοξοις ναοῖς. ¹ 'Εγένετο ἀκριβῶς ὅτι πρὸ πολλοῦ ἔγραψεν ὁ χρονογράφος Λεόντιος Μαχαίρας «τὸ νερὸν πάγει καὶ ὁ ἄμμος μείνσκει, τοῦτέστιν οἱ ἔνοιο θέλουσι πάγειν καὶ οἱ τοπικοὶ θέλουσι μείνειν» ². 'Αλλὰ τῷ 1572 οἱ Φραγκισκανοὶ μοναχοὶ ἐπανέκαμψαν εἰς Κύπρον καὶ κατέλαβον τὸν ἐν Λάρνακι ναὸν τοῦ ἁγίου Λαζάρου. Λατῖνοι ἔμποροι ἐγκαθιδρύθησαν αὐθις καὶ ἐν Λάρνακι καὶ ἐν ἄλλαις τῆς Κύπρου πόλεσιν, οἵτινες διὰ τῶν δωρεῶν αὐτῶν ἐνίσχυσαν τοὺς Φραγκισκανοὺς. Ὡσαύτως ἱκανὴν οὕτοι ἐνίσχυσιν ἐλάμβανον παρὰ τῶν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους τῆς Παλαιστίνης μεταβαίνόντων καὶ διὰ τῆς Κύπρου διερχομένων προσκυνητῶν.

'Εν τέλει τοῦ 1571. αἰῶνος ὑπῆρχεν ἤδη καὶ ἐν Λευκασίᾳ λατινικὸς ναὸς χάριν τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων ἐμπόρων, ἀρχομένου δὲ τοῦ 1571. αἰῶνος οἱ Φραγκισκανοὶ ἤρξαντο ἐργαζόμενοι καὶ πρὸς διάδοσιν τῆς λατινικῆς πίστεως, ἰδίως μεταξὺ τῶν Μαρωνιτῶν, ὧν ἱκανοὶ κατὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ἐξισλαμίσθησαν. Ὁ ἐρχηγὸς τῶν Φραγκισκανῶν Ἰωάννης Βαπτιστῆς de Todi ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Πάφου, ἔδρυσεν δ' ἐν τῇ ἐν Λευκασίᾳ νοσοκομείᾳ τῶν Φραγκισκανῶν ναὸν καὶ μοναστικὴν κοινότητα. Τὴν κυριότητα τοῦ ἐν Λευκασίᾳ νοσοκομείου τῶν Φραγκισκανῶν διημφισδότησεν ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις φραγκισκανικὴ «κουστωδιά», λεγομένη τοῦ Ἁγίου Τάφου, πρὸς ἔδρυσιν Σχολῆς, ἐπιτυχούσα δὲ τούτου ἔδρυσεν παρ' αὐτῷ ναὸν καὶ Σχολήν, κατορθώσασα οὕτω τὴν ἐκκλήσιον ἱκανοῦς τῶν Μαρωνιτῶν καὶ Ἀρμενίων καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Τούρκων. Τελευτῶντος ὁμοῦ τοῦ 1571. αἰῶνος κατέπεσεν ἡ ἐν Κύπρῳ ἰσχύς τῶν Φραγκισκανῶν, ἡ δ' ἐποπτεία ἐπὶ τῶν λατίνων τῆς Κύπρου ἀνετέθη τῇ ἐν ΚΠόλει ἀντιπροσώπῳ τοῦ Πάπα. Βραδύτερον, κατὰ τὴν ἔδρυσιν τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ λατινικοῦ Πατριαρχείου, ὑπήχθησαν ὑπ' αὐτὸ καὶ οἱ ἐν Κύπρῳ λατῖνοι, ὑφ' ὧν καὶ νῦν διατελοῦσιν ³.

Οἱ ὀρθόδοξοι τῆς Κύπρου Ἕλληνας κάτοικοι μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἀμμοχώστου εὐρέθησαν συμποσούμενοι εἰς 85,000 (ἡλικίας 14—50 ἐτῶν) κατὰ τὴν γενομένην ἀπογραφὴν, σχεδὸν δὲ πάντες οἱ ὀρθόδοξοι κληρικοὶ, οἱ εὐρεθέντες ἐν Κύπρῳ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀλώσεως, εἶχον ἐξαφανισθῆ, φονευθέντες, τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν Τούρκων, μὴ διακρινόντων αὐτοὺς τῶν λατίνων κληρικῶν, διότι ἔφερον πάντες τὴν αὐτὴν ἐξω-

1. Κυπριανοῦ, ἐνθ' ἀν. σ. 305.

2. Λεοντίου Μαχαίρα, Χρονογραφία παρὰ Κ. Σάβα, Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης, Βενετία 1873, Β, 307.

3. I. H a c k e t t An history of the orthodox Church in Cyprus from the coming of the Apostels Paul and Barnabas to the commencement of the British occupation (45-1878) London 1901, σ. 467 ἐξ. A. P a l m i e r i, L' Eglise latine en Vacant Mangenot, Dictionnaire de Theologie catholique, 11, col. 2449 ἐξ. Ἐφημερὶς «Κλειῶ» Τεργέστη, Η, 1869, ἀριθμ. 420.

τερικὴν ἀμφίεσιν, ὡς ἐγένετο καὶ ἐν ἄλλαις ξενοκρατουμέναις ἑλληνικαῖς νήσοις. Ἰκανοὶ δὲ τῶν ὀρθοδόξων κληρικῶν καὶ ἡχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. ~~Ἀλλὰ τὸ γεγονός τῆς καταλύσεως τῆς ἐνετικῆς ἐξουσίας ἐν Κύπρῳ καὶ τῆς ἀλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐν τῇ νήσῳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διότι δι' οὗς λόγους κατὰ τὴν κατάκτησιν τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν χωρῶν οἱ Τούρκοι ἐφαίνοντο ἀνεκτικοὶ πρὸς τοὺς ἑλληνας χριστιανοὺς, ἀναγνωρίζοντες, ἔστω καὶ κατὰ θεωρίαν, τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν, διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κύπρου ἔστρεψαν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἦδη καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀἰὼν Μουσταφᾶ πασᾶς διοργάνου τὴν πολιτικὴν τῆς νήσου διοίκησιν οἱ ὀρθόδοξοι Κύπριοι παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν ἀποκατάστασιν. Ὁ τούρκος πασᾶς ἐδέχθη κατ' ἀρχὴν, τοῦτο, μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ἐκ Κύπρου ἀπεστάλη εἰς ΚΠολιν πρεσβεία τῶν ὀρθοδόξων, ἐκ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἀπαρτισθεῖσα, ἵνα ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ μ. Βεζύρου. Οὗτος δὲ διέταξεν ὅπως οἱ ὀρθόδοξοι Κύπριοι ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροι ἐν τῇ θρησκείᾳ αὐτῶν, ἀνακτήσωσι τοὺς ναοὺς καὶ τὰς παρὰ τῶν τούρκων κατασχεθείσας Μονὰς, τὰ κτήματα καὶ τὰς οἰκίας ὡς ἰδιοκτησίας, δικαιούμενοι νὰ μεταδίδωσιν αὐτὰς διὰ κληρονομίας εἰς τοὺς ἀπογόνους. Μετὰ ταιαύτην ἀδειαν τοῦ Μεγάλου Βεζύρου ἠδυνήθησαν οἱ Κύπριοι ἐντὸς εἰκοσαετίας νὰ ἐξαγοράσωσι τὰ πλεῖστα τῶν κτημάτων αὐτῶν καὶ ἱκανὰς Μονὰς παρὰ τῶν ἀρπάγων Τούρκων¹. Ταῦτα πάντα ἐμελλον νὰ διευκολύνωσι τὴν συντέλεσιν μεγάλου καὶ σημαντικωτάτου γεγονότος, οἷον ὑπῆρξεν ἡ ἀποκατάστασις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἅμα τῇ τουρκικῇ τῆς νήσου κατακτῆσει. Εἶναι θλιβερὸν τὸ ὅτι τὸ γεγονός τοῦτο συνεδέθη μετὰ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν τούρκων τυράννων ἐν τῇ νήσῳ, ἀλλὰ τοῦτο, δυστυχῶς, ὀφείλεται εἰς τὴν μισαλλοδοξίαν τῶν λατίνων, οἵτινες πανταχοῦ, ὅπου εἶχον ἐπικρατήσῃ, κατέλυσαν τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Καὶ ἐν αὐταῖς εἰ ταῖς Ἀθήναις ἡ ὀριστικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀποκατάστασις ἐγένετο μετὰ τὴν τουρκικὴν τῆς κόλεις κατάκτησιν, τὴν ἐκδιώξασαν τοὺς λατίνους. Οἱ τούρκοι ἀναγνωρίσαντες τὰς προνομίας τοῦ Οἴκου μινικοῦ Πατριάρχου καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους ἀλλὰ καὶ ὅπως ἔχωσι δι' αὐτοῦ ὡς Ἐθνάρχου ὑποχειρῆς πάντας τοὺς Ἕλληνας, διηυκόλυναν τὴν ἐν ταῖς κατακτωμέναις ὑπ' αὐτῶν χώραις ἐπάνοδον τῆς ἐκδιώχθεισας ὑπὸ τῶν λατίνων Ὁρθοδόξου Ἱεραρχίας. Τοῦτο ἐγένετο καὶ διὰ τὴν Κύπρον.~~

Αὐτόπτης μάρτυς τῶν τραγικῶν γεγονότων τῆς ἀλώσεως αὐτῆς ὑπὸ

1. Κυπρ. ε. α. ν. ο. ὁ, 149^θ ἀν. σ. 4545 Σακελλαρίου, τὰ Κυπριακά, ἐν Ἀθήναις 1891 Α. 560.

τῶν Τούρκων γενόμενος ὁ λατίνος τὸ φρόνημα καὶ δομινικανὸς μοναχὸς Κύπριος Ἄγγελος Καλέπιος, μετὰ χαιρεκακίας εἶδε τὴν υποδούλωσιν τῶν Κυπρίων ὑπὸ τοῦς ἀγαρηνούς, θεωρήσας αὐτὴν ὡς τιμωρίαν, ᾗθεν κατὰ Θεοῦ διὰ τὴν ἀπειθείαν αὐτῶν πρὸς τὸν Πάτριον Ρώμης. Λησμενῆσας δὲ ὅτι ὅπου ἐπέδραμον οἱ Λατίνοι, εἶγον ἐκδιώξει τοὺς κανονικοὺς ἱεράρχας, ἐγκαθιδρῦσαντες ἰδίους ἐπεισάκτους Ἐπισκόπους, μετ' ἀγανακτῆσεως ἀνέγραψε τὸ γεγονός ὅτι μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ἐγκαθιδρῦθη ἐν Κύπρῳ Ἀρχιεπίσκοπος, ἐνθ' ἕξῃ ἔτι ὁ λατίνος Ἀρχιεπίσκοπος. Παρέστησε δὲ ὁ φανατικὸς Καλέπιος τὸ γεγονός τοῦτο κατὰ τρόπον ἕλως φαντασιώδη. Τὰς εἰδήσεις αὐτοῦ ἐπανάλαβεν ὁ ὀρθόδοξος Κύπριος χρονογράφος τοῦ ἡ' αἰῶνος ἀρχιμανδρίτης Κυπριανὸς μετὰ τινῶν διαφορῶν, παρατηρήσας ἀπλῶς ὅτι αἱ εἰδήσεις αὗται εἶναι συγκεχυμέναί ¹.

Κατὰ τὰς εἰδήσεις ταύτας τοῦ Καλεπίου μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν τῆς νήσου καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ εἰς ΚΠολιν, ἀπεστάλη ἐκεῖ ἀντιπρόσωπος τῶν κατοίκων τῆς Ἀρμοχώστου ἵνα ζητήσῃ παρὰ τοῦ μ. Βεζύρου ὅσα ὁ κατακτητὴς ὑπέσχετο, ἥτοι ἐλευθέραν ἀσκήσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ κατοχὴν τῶν γαβῶν ἀνεόχλητον, δικαίωμα ἐξαγορᾶς τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων καταληφθεισῶν Μονῶν, ἀδειαν κτίσεως οἰκιῶν καὶ τέλος πρωτεύουσαν θέσιν τῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος ὑπὲρ τὰς λοιπὰς. Ἐκτὸς τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἀρμοχώστου καὶ τινες τῶν ἐπισήμων Ἑλλήνων Κυπρίων, τῶν διασωθέντων ἐκ τῆς καταστροφῆς προσέτρεξαν πρὸς τὸν μ. Βεζύρην Μεχμέτ πασᾶν παρακαλοῦντες αὐτὸν ἵνα παραδώσῃ τοὺς τόπους ὑπὸ τῶν λατίνων κατεχομένους Ἐπισκοπικοὺς θρόνους εἰς ὀρθοδόξους κληρικούς, μέλλοντας ἵνα χειροτονηθῶσιν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Τοῦτο ὁμως μαθὼν ἐν ΚΠόλει εὐρισκόμενος Σέρβος τις μοναχὸς, ἀνήκων εἰς παλαιὰν αἵρεσιν καταδικασθεῖσαν ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἔδραμε δι' ἰσχυρῶν μέσων πρὸς τὸν μ. Βεζύρην Μεχμέτ πασᾶν, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τρισχίλια ἐνετικά φλωρία καὶ διωρίσθη Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου. Ὁ δὲ Πατριάρχης ὑπεχρεώθη νὰ χειροτονήσῃ αὐτόν. Συνοδευόμενος δὲ ὁ σιμνιακὸς ἐπιβάτης τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου ὑπὸ δύο Γενιτάρων, ὀρισθέντων ὡς συνοδῶν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Ὑ. Πύλης, μετέβη εἰς Κύπρον κομίζων αὐστηρὰ διατάγματα πρὸς τὸν πασᾶν τῆς Λευκωσίας καὶ ἤρχισε νὰ ποιμαίνῃ τοὺς ἄλλοιους χριστιανοὺς τῶν χωρίων, τῶν ὀπῶν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν γλῶσσαν ἡγγόει. Ἐπίεσε δὲ αὐτοὺς ζητῶν νὰ εἰσπράξῃ ὅσα ἔδαπάνησε πρὸς κατάληψιν τοῦ ἀξιώματος καὶ νὰ καρδίση διπλάσια. Οἱ δυστυχεῖς Κύπριοι ἀπεφόρισαν ν' ἀπαλλαγῶσιν αὐτοῦ. Ὅθεν ἐκλέξαντες ἡγουμένον τινα Κύπριον, ἀπέστειλαν αὐτόν εἰς ΚΠολιν ἵνα ἐνεργήσῃ τὴν παῦσιν μὲν τοῦ Σέρβου, τὴν ἐκλογὴν δὲ καὶ χειροτονίαν

1. *Κυπριανού*, 8ῆθ. ἀν. σ. 455—7.

ἑαυτοῦ ὡς Ἀρχιεπισκόπου. Ἀλλὰ προλαβὼν ἕτερος κληρικός, ἀπόγονος εὐγενούς Κυπριακῆς οἰκογενείας διαμένων ἐν ΚΠόλει καὶ συνδεόμενος μετὰ τοῦ Πατριάρχου, ἐνήργησεν ὅπως ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Ὁ ἐκ Κύπρου ἡγούμενος, θέλων νὰ μὴ δαπανήσῃ ὀλόκληρον τὸ ποσὸν ὑπὲρ ἐκ Κύπρου ἐκόμισε πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἀπεστάλη, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐξακριβώσῃ ἂν οἱ λατῖνοι ἐμελλόν ν' ἀναγνωρίσωσιν αὐτὸν ὡς Ἀρχιεπίσκοπον ἐν περιπτώσει ἀνακτῆσεως τῆς Κύπρου, ἔσπευσε πρὸς τὸν διηγούμενον ταῦτα Ἄγγελον Καλέτιον καὶ ἐζήτησε τὴν συμβουλὴν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Καλέτιος ἀντὶ παντὸς ἄλλου ἐπληροφόρησεν αὐτὸν ὅτι ἐξίτηι τὴν κατάληψιν τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ ἀξιώματος ὁ ἕτερος ἐκεῖνος εὐγενῆς Κύπριος μοναχός. Τότε ὁ ἡγούμενος σπεύδει εἰς Ἀδριανούπολιν ὅπου εὗρίσκειτο ὁ μ. Βεζύρης, εἰς αὐτὸν δὲ ἔδωκεν ὄχι μόνον ὅσα ἐκ Κύπρου ἐκόμισεν ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα χρήματα, ἅτινα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐδανείσθη. Παρὰ ταῦτα ὅμως, χειροτονηθέντος τοῦ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ὑποστηριζομένου ἑτέρου Κυπρίου μοναχοῦ, ὁ ἡγούμενος ἐξηναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ, δεχθεὶς νὰ χειροτονηθῇ ἀπλοῦς Ἐπίσκοπος Πάφου. Ἐπίσκοπος Λεμεσοῦ ἐχειροτονήθη ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς ἁγ. Ἰωάννου Χρυσοστόμου τοῦ Κουτζουβέντη, ὅστις αἰχμαλωτισθεὶς καὶ ἀπελευθερωθεὶς εὗρίσκειτο τότε ἐν ΚΠόλει. Καὶ τέλος Ἐπίσκοπος Ἀμμοχώστου ἐχειροτονήθη μοναχός τις ἐκ Κρήτης καταγόμενος, ἐφημέριος τοῦ ἐν Ἀμμοχώστῃ ναοῦ τοῦ ἁγ. Συμεῶν. Πῶς ὀνομάζοντο οἱ Ἐπίσκοποι οὗτοι καὶ ὁ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀρχιεπίσκοπος, ὁ Ἄγγελος Καλέτιος δὲν ἐσημείωσεν.

Ἀκριβὴς δὲ ἡ λεπτομέρεια αὕτη, πρὸ παντὸς, ἐν τῇ ἀφηγήσει ταύτῃ τοῦ φανατικοῦ Δομνικανοῦ μοναχοῦ, εἶναι ἀξία προσοχῆς. Διότι ἐνῶ οὗτος λέγει ὅτι ὑπῆρξεν ἀτόπτης μάρτυς καὶ δὴ ἐν τινι σημείῳ καὶ μετέσχε τῶν ἀνωτέρω γεγονότων, οὐδὲν τῶν προσώπων ὀνομάζει. Ἀνώνυμος εἶναι ὁ Caloïro de Suruia, ὁ ἐκ Σερβίας καλόγηρος, ἀνώνυμος καὶ ὁ ἡγούμενος ὁ ἐκ Κύπρου ἀποσταλεὶς ὅπως ἐνεργήσῃ τοῦ Σέρβου τὴν ἀπομάκρυνσιν καὶ ἐκλεγῆ αὐτὸς Ἀρχιεπίσκοπος, ἀνώνυμος καὶ ὁ ἐκλεγείς τέλος Ἀρχιεπίσκοπος Κύπριος εὐπατριδῆς μοναχός de casa d'Acro, ἀνώνυμοι καὶ οἱ ἐκλεγέντες Ἐπίσκοποι. Ἐν τῇ δραματικῇ ταύτῃ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχῆς τῆς νέας περιόδου τῆς μισητῆς αὐτῷ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἱστορία δωροδοκίας καὶ σιμωνίας, ὁ Καλέτιος παρουσιάζει πέντε πρόσωπα χωρὶς οὐδὲν ἐξ αὐτῶν νὰ ὀνομάσῃ. Ὁ δὲ ἀντιγράψας αὐτὸν χρονογράφος Κυπριανὸς παρετήρησεν ὅτι ταῦτα «συγκεχυμένως» ἀφηγεῖται ὁ Καλέτιος, ἀλλ' ἠρκέσθη ἀπλῶς τὸν Σέρβον μοναχὸν νὰ μεταβάλλῃ εἰς Σύριον ἀραβόφωνον μοναχὸν καὶ νὰ συμπεράνῃ ὅτι ὁ χειροτονηθεὶς Ἀρχιεπίσκοπος ἦτο ὁ Τιμόθεος. Ἀπορίας ὅμως ἀξίον εἶναι πῶς ὁ Κυπριανὸς διορθῶν τὸ τοῦ Κα-

λεπίου «un Caloiro de Suruia» εἰς «ένας καλόγηρος ἀραψ τὸ γένος ἀπὸ τὴν Συρίαν» οὐδὲν πρὸς δικαιολογίαν τῆς διορθώσεως ταύτης ἐσημείωσεν.

Δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι εἶχεν ὑπ' ὄψει κώδικα τῆς χρονογραφίας τοῦ Καλεπίου, ἣν συμπεριέλαβεν ὡς παράρτημα ἐν τῇ ἑαυτοῦ χρονογραφίᾳ ὁ Στέφανος Λουσιναῖν, περιέχοντα ἄλλην τινα ἔκφρασιν, πλὴν τῆς «un Caloiro de Suruia», ἣν καὶ ὁ Le Quien καὶ ἄλλοι δυτικοὶ ἱστορικοὶ ὀρθῶς ἐξέλαβον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἐκ Σερβίας μοναχοῦ (qui e Serbia venerat) ¹, οὐδ' εὐδοῦται ἢ προβαλλομένη διορθώσις τοῦ Suruia εἰς Suria διὰ παραλείψεως τοῦ δευτέρου u, ὅπως ἐννοηθῆ ἢ Συρία, διότι ὡς παρετηρήθη ἤδη τὸ ὄνομα τῆς Συρίας παρὰ τῷ Λουσιναῖν ἐκφέρεται διὰ τοῦ Soria ². Ἀναμφιβόλως ὁ πικρολόγος Καλέπιος εἶχεν ὑπ' ὄψει Σέρβον μοναχὸν καὶ δὴ αἰρετικόν, συμφωνιακῶς καταλαβόντα τὸ Ἀρχιεπισκοπικὸν ἀξίωμα. Εἶναι ὅμως τερατώδες καὶ νὰ σκαφθῆ τις ἀπλῶς ὅτι ὁ Πατριάρχης ΚΠόλεως, οἰοσθήποτε καὶ ἂν ἦτο οὗτος, ἐχειροτόνησεν Ἀρχιεπίσκοπον τοιοῦτο «κνώδαλον» ὡς ὀνομάζει αὐτὸν ὁ Κυπριανός, καὶ ἀπέστειλεν εἰς Κύπρον ἄνθρωπον ξένον καὶ δὴ αἰρετικόν! Ὁ Καλέπιος ἀνάγει τὰ ἀνωτέρω γεγονότα εἰς τὸ ἔτος 1572. Ἀλλὰ δεδομένου, ὡς περαιτέρω θὰ ἴδωμεν, ὅτι εὑρίσκατο ἐν ΚΠόλει μόνον μέχρι τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Φεβρουαρίου 1572 καὶ ὅτι ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ πάντα ταῦτα διεδραματίσθησαν, λαμβανομένης ὡσαύτως ὡς χρονικῆς ἀφετηρίας τῶν γεγονότων τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου 1571, διότι κατ' Ἀῤῥγουστον τοῦ 1571 συνεπληρώθη ἡ τουρκικὴ κατάκτησις τῆς νήσου, δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος, τὸ πολὺ πέντε μηνῶν, συνετελέσθησαν γεγονότα ἀπαιτοῦντα χρόνον μακρότατον. Διότι κατὰ τὸ μικρὸν τοῦτο διάστημα ἤλθεν ἡ πρώτη ἀντιπροσωπεῖα τῶν Κυπρίων εἰς ΚΠολιν, προέβη εἰς τὰς συμφωνιακὰς του ἐνεργείας ὁ Σέρβος μοναχός, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ μ. Βεζύρου Ἀρχιεπίσκοπος, ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, μετέβη εἰς Κύπρον, περιήρχετο τὰ χωρῖα πρὸς συλλογὴν χρημάτων διὰ τῆς καταπίεσεως τῶν Χριστιανῶν, ἐξηγέρθησαν οὗτοι κατ' αὐτοῦ, ἐξέλεξαν τὸν ἀνώνημον ἡγούμενον, ἔρχεται οὗτος εἰς ΚΠολιν, συναντᾷ τὸν Καλέπιον, μανθάνει ὅτι χειροτονεῖται ἕτερος Ἀρχιεπίσκοπος, σπεύδει εἰς Ἀδριανούπολιν, ὑποχωρεῖ τέλος ὑπὲρ τοῦ νέου Ἀρχιεπισκόπου καὶ χειροτονεῖται αὐτὸς Ἐπίσκοπος Πάφου, χειροτονοῦνται δὲ καὶ ἕτεροι δύο Ἐπίσκοποι. Βεβαίως μόνον ἡ φαντασία τοῦ Ἀγγέλου Καλεπίου, θέλοντος νὰ πα-

1. Le Quien, Oriens Christianus, II, 1054.

2. I. Hackett, 89th ἀν. μετάφρασις καὶ συμπλήρωσις τῆς Ἱστορίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Κύπρου ὑπὸ Χαριλάου Παπαϊωάννου, Ἐν Ἀθήναις 1923, σ. 256, σημ.

ραστήση τὴν ἀντικανονικότητα τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἠδύνατο νὰ παραστήσῃ ταῦτα ὡς δυνατὰ νὰ συμβῶσιν ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1571 μέχρι Φεβρουαρίου τοῦ 1572, μετὰ κινηματογραφικῆς αὐτόχρημα ταχύτητος! Καταλείπει δὲ πλεῖστα κενὰ καὶ ἀνεξήγητα ἢ ἀφήγησις αὕτη καὶ δὴ δὲν παρέχεται ἐν αὐτῇ ἡ ἀπαραίτητος πληροφορία περὶ τοῦ πῶς καὶ πότε ἀπεμακρύνθη ἐκ Κύπρου ὁ Σέρβος μοναχός, ὅστις ὡς Ἀρχιεπίσκοπος εἶχε καθοπισθεῖ δι' αὐστηρῶν διαταγῶν τῆς Γ. Πύλης πρὸς τὸν πασᾶν τῆς Κύπρου Μουζαφέρ. Τὸ δὲ διάβημα τοῦ ἡγουμένου πρὸς τὸν Καλέπιον, εἶναι ἐντελῶς ἀψυχολόγητον. Τὴν ἐπαύριον τῆς τουρκικῆς κατακτίσεως τῆς Κύπρου, οὐδεὶς ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθῇ ὅτι οἱ Ἐνετοὶ ἠδύνατο τάχιστα ν' ἀνακαταλάβωσι τὴν νῆσον καὶ νὰ θελήσῃ ἐπομένως ὁ ὀρθόδοξος ὑποφύγιος Ἀρχιεπίσκοπος νὰ μάθῃ παρὰ τοῦ Κυπρίου Λοιμικανοῦ μοναχοῦ ἐὰν θ' ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τῶν λατίνων! Δὲν ἠδύνατο, ἄλλως τε, ν' ἄγνοῃ ὅτι ἐὰν ἐπανήρχοντο εἰς τὴν Κύπρον οἱ Ἐνετοὶ θὰ ἤρχετο μετ' αὐτῶν καὶ ὁ ἐν Ἐνετίᾳ διαμένων τελευταῖος λατίνος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κύπρου, οὐδ' ἠδύνατο ν' ἄγνοῃ ὁ Κύπριος ἡγούμενος τὴν μισαλλοδοξίαν τοῦ λατινικοῦ Κλήρου. Ἀναμφιβόλως λοιπὸν πρόκειται περὶ ἐπινοήσεως τοῦ Καλεπίου, διότι, ἄλλως τε, οὐδεὶς ἀπολύτως οὐδαμῶς ἐν ἐπισήμῳ ἢ ἀνεπισήμῳ πράξει τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἐγγράφῳ ἢ ἐν χρονογραφίᾳ διεσώθη ἔστω καὶ ἀπλοῦς ὑπαινιγμὸς περὶ ὧν ἀφηγεῖται ὁ Καλέπιος ¹.

Ὁ χρονογράφος Ἀθανάσιος Κομνηνὸς Ὑψηλάντης ἐν τῇ χρονογραφίᾳ αὐτοῦ ἐσημείωσεν ὑπὸ τὸ ἔτος 1571 ὅτι «χειροτονεῖται Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, ἦτοι Κωνσταντίας, νέας Ἰουστινιανῆς, ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Μητροφάνους, ὀρθόδοξος, ὁ Τιμέθεος» ². Ὁ Μητροφάνης γ' ἐχορημάτισε Πατριάρχης τὸ α' ἀπὸ Ἰανουρίου 1565 μέχρι 4 Μαΐου 1572. Τῇ ἐπαύριον δ' ἐξελέγη Πατριάρχης ὁ Ἱερεμίας β'. Ἡ συμπλήρωσις τῆς κατακτίσεως τῆς Κύπρου συνετελέσθη ὡς εἰπομεν, μόλις κατ' Αὐγούστον τοῦ 1571 ἐπομένως ἦτο ἀδύνατον κατὰ τὸ χρονικὸν ἐκεῖνο διάστημα νὰ ἐκλεγῇ ὁ Τιμέθεος. Πάντως μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου παρήλθεν ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα, τοῦλάχιστον δέκα μηνῶν. Ἀναμφιβόλως λοιπὸν ἡ ἐκλογή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐγένετο ἐν ἔτει 1572 οὐχὶ ἐπὶ τοῦ Μητροφάνους ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Ἱερεμίου β' εὐτυχῶς δὲ διεσώθησαν ἀναντίρρηται ἱστορικαὶ μαρτυρίαι, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ μάθωμεν πῶς συνετελέσθη τὸ γεγονός τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Κύπρου καὶ ἡ ἐκλογή τοῦ πρώτου Ἀρχιεπισκόπου.

1. Πρβλ. «Θεολογία» τομ. Δ'. Ἀθήνησι 1926, σ. 270 ἐξ.

2. Ἀθ. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, Ἐν ΚΗόλει 1870, σ. 105.

Εἶναι γνωστόν, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπομεν, ὅτι οἱ Κύπριοι, ἕνεκα τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν ὑπὸ τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων «σχισματικοί». Ζητήσαντες δὲ νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ΚΠόλεως, καθ' ἑν χρόνον ἔτι ἐκυριαρχοῦν οἱ λατινοὶ ἐν Κύπρῳ, δὲν ἐγένοντο δεκτοί. Ἐν Ἱεροσολύμοις ἰδίως οἱ Κύπριοι μεταβαίνοντες εἰς προσκύνησιν τῶν Ἁγίων Τόπων ἐδοκίμαζον ἀνέκφραστον θλίψιν ἀποκρουόμενοι ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἡμογενῶν Ἑλλήνων ὡς «σχισματικοί». Ὅθεν ὁ Πατριάρχης ΚΠόλεως Ἱερεμίας δ' ἐζήτησε, πρὸ παντός, ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἑνωσιν τῶν Κυπρίων μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ΚΠόλεως. Συγκαλέσας Ἐνδημούσαν Σύνοδον ἐν ΚΠόλει, ἣς συμμετέσχον οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας Σιλβεστρος (1569—1590) Ἱεροσολύμων Γερμανὸς (1543—1579), ὁ μητροπολίτης Λαοδικείας ὡς τοποτηρητῆς τοῦ Ἀντιοχείας καὶ 53 Ἀρχιερεῖς, ἀνεγνώρισε τοὺς Κυπρίους κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς ὡς ὀρθοδόξους καὶ προέβη εἰς ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν κανονικοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ κανονικῶν Ἐπισκόπων τῆς αὐτῆς ἐπισήμῳ, ἀποκατασταθείσης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Ἐν ΚΠόλει ὑπῆρχε τότε Κύπριος κληρικός, ὀνόματι Τιμόθεος, ὅστις, μοναχὸς ὢν πρότερον τῆς Μονῆς Κύκκου καὶ εἰκοσὶ ἔτη πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῆς Κύπρου, ἦται περὶ τὸ 1550 εἰς ΚΠολιν μεταβάς, ἐχειροτονήθη κληρικός τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ σὺν τῷ χρόνῳ κατέλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ Μ. Πρωτοσυγκέλλου. Τοῦτον τὸν Τιμόθεον ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας προέκρινεν ὡς Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου, τῇ ἐγκρίσει προφανῶς τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου, χειροτονήσας δὲ αὐτὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Κύπρον μετὰ τῆς πράξεως τῆς εἰρημένης Συνόδου καὶ τῶν ἐπισήμων γραμμάτων, ἅτινα ἀνεγνώσθησαν ἐν πᾶσι τοῖς ναοῖς τῆς Κύπρου.

Τὰ γράμματα ἐσώζοντο ἔτι κατὰ τὸν 15' αἰῶνα ἐν Κύπρῳ. Ἀντίγραφον δὲ αὐτῶν ἐγένετο καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς Κυπρίου Διδασκάλου Λεοντίου Εὐστρατίου, ὡς ἐπληροφόρησεν ὁ Κύπριος ἀρχιμανδρίτης Ἀρσένιος, ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ ἀπὸ 24 Ὀκτωβρίου 1634, πρὸς τὸν Κύπριον ἑσαυτῶς καὶ ἴαν γνωστὸν γενόμενον χρονογράφον Φίλιππον, κληρικὸν ὄντα τῆς Μ. Ἐκκλησίας ΚΠόλεως. Ὁ Ἀρσένιος μεταβάς εἰς ΚΠολιν παρέδωκε τὸ ἀντίγραφον τοῦ Λεοντίου Εὐστρατίου εἰς ἕτερον Κύπριον κληρικόν, Ἀνθιμον ὀνόματι, διηγεῖται δ' ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ τὰ ἐπὶ Ἰωσήφ Βρυενίου πρὸς ἑνωσιν τῶν Κυπρίων μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας γενόμενα ἐν Κύπρῳ. Ἐκθέτων δὲ ὁ Ἀρσένιος καὶ τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Τούρκων συμβάντα, τὴν συγκρότησιν τῆς ἐν ΚΠόλει Ἐνδημούσης Συνόδου, τὴν συγχώρησιν τῶν τῶς σχισματικῶν θεωρουμένων Κυπρίων καὶ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῶν ὡς ὀρθοδόξων, λέγει ὅτι ὁ Τιμόθεος χειροτονηθεὶς Ἀρχιεπίσκοπος ἐπέβη εἰς τὴν Κύ-

προν με τὴν πράξιν του καὶ με τὸ Συνοδικὸν γράμμα τοῦ Πατριάρχου καὶ Ἀρχιερέων καὶ τὰ ἔστειλαν εἰς ὄλον τὸ νησί τῆς Κύπρου καὶ τὰ ἀνέγνωσαν τὰ γράμματα καὶ πῆραν οἱ Χριστιανοὶ μεγάλην χαρὰν, διατὶ δὲν εἶχαν Ἀρχιερέα καὶ ἦταν χαμένοι εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Καὶ χειροτόνησεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος μέσα εἰς τὴν Κωνσταντινοῦ ὄλιν Ἐπισκόπους δύο, ἕναν εἰς τὸν Σολέα καὶ ἄλλον Πάφου. Ὁ ὁποῖος Ἀρχιεπίσκοπος ἦταν ἀγιώτατος ἄνθρωπος» 1.

Αἱ εἰδήσεις αὐταὶ εἰσὶν ἀξιαὶ πολλῆς προσοχῆς, ἅτε στηριζόμεναι ἐπὶ ἐπισήμων ἐγγράφων. Ὁ Λεόντιος Ἐδσστράτιος ὑπῆρξε σύγχρονος τῶν γεγονότων τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἱεραρχίας ἐν Κύπρῳ, ἐγνώρισε πάντως τὰ μετὰ τῶν γεγονότων ἐκείνων συνδεθέντα πρόσωπα προέβη εἰς ἀντιγραφὴν τῶν σχετικῶν ἐπισήμων ἐγγράφων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστήριξε τὰς ἀνωτέρω εἰδήσεις ὁ ἀποκομίσας τὰ ἔγγραφα κατὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦ Λεοντίου Ἐδσστράτιου εἰς Κωνσταντινούπολιν Ἀρσένιος. Οὐδέμια λοιπὸν ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρῃ περὶ τοῦ ὅτι ὡς ἀνωτέρω διεξήχθη ἡ κανονικὴ ἐκλογή καὶ χειροτονία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Τιμθέου.

Τίνας Ἐπισκόπους οὗτος χειροτόνησε δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Αἱ ἀναγραφόμεναι ὑπὸ τοῦ Καλεπίου καὶ τοῦ Κυπριανοῦ λεπτομέρειαι περὶ χειροτονίας Ἐπισκόπων Πάφου, Λεμεσοῦ καὶ Καρπασίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῶσιν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ἐχειροτονήθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρω Ἱεραρχίας Ἐπίσκοποι, ὧν τὰ ὀνόματα παραμένουσιν ἀγνωστα. Βέβαιον δὲ εἶναι μόνον ὅτι τῷ 1575 ὁ Τιμθέος μεταβάς εἰς Κίηλον, χάριν τῶν γενικῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ὑπογράφας δὲ καὶ σχετικὴν πρὸς τὸ Συναγτικὸν ζήτημα ἀπόφασιν, εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τινα Ἐπίσκοπον Ἀμαθουῆτος Γερμανόν 2. Οὗτος προφανῶς εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον «Γερμανὸν Κύπριον», ὅστις μετὰ τινα ἔτη μεταβάς εἰς τὴν Δύσιν πρὸς αἰτησίαν βοηθειῶν ὑπὲρ τῆς καταστραφείσης Κύπρου συνεστήθη εἰς τὸν ἐν Ἐνετίᾳ Ἀρχιεπίσκοπον Φιλαδελφείας Γαδριήλ Σεβήρον († 1616) ὑπὸ τοῦ ἐν Κρήτῃ τότε διατρίβοντος Μαξίμου Μαργουνίου († 1602) γράψαντος, πρὸς τοὺς ἄλλοις, καὶ τὰ ἐξῆς «ἐπεὶ σου, ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις ἄλλος, τότε κόσμῳ τῶν ἡθῶν

1. E. Legrand, *Bibliographie hellénique, ou de description raisonnée des ouvrages grecs publiés par les Grecs au XVII siècle* Paris 1896, 111, 275.

2. *Ἐκτάκτω* Ἱεροσολύμων. Ἱεροκοσμικὴ Ἱστορία, Ἐνετίῃσι 1677, σ. 215 6. Τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τοῦ Πατρ. θρόνου Ἱεροσολύμων ἐπὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Σινά, Ἐν ΚΠόλει 1868, σ. 8.10. *Καλλινίκου Δελικάνη*, Πατριαρχικῶν ἐγγράφων τὸμ. Β. Ἐν Κόλλτι 1904, σ. 422—7. *Κυπριανοῦ*, ἐνθ' ἂν. σ. 456.7. σμ. Miklosich et Müller, *Acta Monasteriorum Orientis* 11, 240. E. Legrand, *Recueil des documents grecs concernant les relations du Patriarcat de Jérusalem avec la Roumanie (1569—1728)*, Paris 1895, σ. 29.

καὶ τὸ ὑπερβάλλον τῆς καλοκαγαθίας ἐπίσταμαι, οὐκ ἦν ὅπως οὐκ ἂν σοὶ συστήσαιμι διὰ τούτων τῶν ἐμῶν γραμμάτων τὸν ἐν Ἐπισκόποις Θεοφιλέστατον κύριον Γερμανὸν τὸν Κύπριον, ἄνδρα τῷ ὄντι καλὸν καγαθὸν καὶ Θεοσεβέστατον, ὃν καὶ εἰ ἄλλας αἰτίας αἰτίας, ἅς καὶ αὐτὸς ὅσον οὐπω ἐπιστήσῃ, χρησόμενος τῷ ἀνδρὶ, δίκαιος οὖν εἴης ἀσμένως πάνυ καὶ φιλοφρόνως ἀποδέξασθαι, εἴτε συγιστῶν ἄλλοις, εἴτε καὶ αὐτὸς καθ' αὐτὸν εὖ ποιῶν»¹.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ τοῦ Μαργουνίου ἔχομεν καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Γερμανοῦ καὶ τὰς εἰδήσεις περὶ τῆς εἰς ἑσπερίαν Εὐρώπην μεταβάσεως αὐτοῦ. Πιθανῶς ὁ Γερμανὸς οὗτος κατήγετο ἐκ Κρήτης, δὲν γνωρίζομεν δὲ ἂν ἐν ΚΠόλει χειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου μετὰ τοῦ Τιμοθέου μετὰ τῶν λοιπῶν Ἐπισκόπων ἢ ἐν Κύπρῳ καὶ ἂν εἶχεν Ἐπαρχίαν ἢ ὡς Ἀμαθοῦντος ἦτο βοηθὸς Ἐπίσκοπος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Οὐδεμίαν δὲ ἄλλην περὶ αὐτοῦ εἶδησιν ἔχομεν ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω παρὰ τῷ Μαργουνίῳ. Ἐκ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ ἐν τῷ ἐγγράφῳ περὶ τοῦ Σιναϊτικῷ ζητήματος μανθάνομεν ὅτι τῷ 1575 συνώδευσε τὸν Ἀρχιεπίσκοπον εἰς ΚΠολιν.

Οὕτω λοιπὸν ἀποκατεστάθη ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Κύπρου διὰ τῆς ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Τιμοθέου, πιθανῶς δὲ καὶ τῶν Ἐπισκόπων Πάφου, Λεμεσοῦ, Καρπασίας ὡς καὶ τοῦ Ἀμαθοῦντος². Καὶ ὁ μὲν Ἀρχιεπίσκοπος ἔμελε νὰ ἐδρεύῃ ἐν Λευκσίᾳ ὁ Πάφου ἐν Κτήματι, ὁ Λεμεσοῦ ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πόλει καὶ ὁ Καρπασίας ἐν Ἀμμοχώστῳ. Ὁ Ἀμαθοῦντος, ὡς εἶπομεν, δὲν εἶναι γνωστὸν, ἂν διψῆκε Ἐπαρχίαν. Βραδύτερον τὴν θέσιν τοῦ Καρπασίας κατέλαβεν ὁ Κυρηνεῖας, ἡ δ' Ἐπαρχία Καρπασίας ἠνώθη μετὰ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ Λεμεσοῦ ὡς Κιτίου Ἐπίσκοπος ἀπέκτησε δευτέραν ἔδραν τὸν Λάρνακα, ἕνεκα δὲ τοῦ ἀκαθορίστου τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, συνεχῶς μετηλλάσσοντο καὶ αἱ τίτλοι καὶ αἱ ἔδραι τῶν Ἐπισκόπων. Οὕτω δὲ μετὰ πάροδον ἐτῶν τινῶν ἀναφέρονται Ἐπίσκοποι Κιτίου, Πάφου, Σολίου, Ἀρσινόης, Κουρίου³. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἔφερε τὸν τίτλον «Ἀρχιεπίσκοπος Νέας Ἰουστινιανῆς (ἀντὶ τοῦ ἀκριβεστεροῦ Ἰουστινιανουπόλεως) καὶ πάσης Κύπρου», καὶ ἀγνοοῦμεν μὲν τὰς λεπτομερείας τῆς νέας διοργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου, ἀλλ' αὕτη προφανῶς ἐστηρίχθη ἐπὶ τῶν κανονικῶν βάσεων τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, αἵτινες καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐν αὐτῇ διατηροῦνται. Αἱ σχέσεις τῆς

1. *Μ. Γεδεών*, Λογιῶν ἀνδρῶν τέρψεις, «Ἐκκλ. Ἀλήθεια» ΚΠ. ΑΕ, 1915 σ. 159, 160.

2. Προβλ. *Μελετίου Ἀθηνῶν*, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Γ, 401. *Φίλιππου Γεωργίου*, Εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου, Ἀθήνησι 1875, σ. 66—72. Hackett, ἐνθ' ἂν. σ. 150, 259, 260.

3. *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Αἱ Ἐπισκοπαὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου (Ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Πανεπιστημίου). Ἐν Ἀθήναις 1919, σ. 9, 10.

Ἐκκλησίας Κύπρου πρὸς τὰς λοιπὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας ἐστηρίχθησαν ἐπὶ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τοῦ αὐτοκεφάλου αὐτῆς. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἕνεκα τῶν ἐξαιρετικῶν περιστάσεων ὑφ' ἧς αὕτη διετέλεσε καὶ τῶν ἐν αὐτῇ προκυπτουσῶν συνεγῶν ἀνωμαλιῶν ἐν τῆς τουρκικῆς τυραννίᾳ, ἡ ἐξ ἄλλων λόγων ἐζητήετο ἢ ἐπέμβασις τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ δὴ τοῦ Πατριαρχείου ΚΠόλεως, ἡ ἐνλόγε τοῦτο αὐτεπαγγέλτως ἐπενέβαινε, παρέχων τὴν ἑαυτοῦ ὑποστήριξιν πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς ἔχόντων καὶ ἀποκατάστασιν τῆς διασαλευομένης ἐκκλησιαστικῆς τάξεως. Ἄλλ' ἡ ἐπέμβασις αὕτη, ἣτις ἐγένετο καὶ διὰ τὰ λοιπὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, οὐδαμῶς παρέβλαπτε τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου. Ἀκαθόριστος μόνον εἶχε παραμείνει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἡ σχέσις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Κύπρου, διακαλονισθεῖσα δραδύτερον, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Πατριαρχείου ΚΠόλεως.

Μετὰ τὸ 1575 ὅτε, ὡς εἶδομεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τιμόθεος εὐρισκόμενος ἐν ΚΠόλει ὑπέγραψε σχετικὴν πρὸς τὸ Συναϊτικὸν ζήτημα ἀπόφασιν, δι' ἧς καθωρίζοντο αἱ σχέσεις τῆς Μονῆς Σινᾶ πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων, οὐδεμίαν αὐτοῦ μνησίαν ὑπάρχει ἐν ταῖς σωζομένοις μνημείοις, ὅθεν ἀγνοοῦμεν τὰ κατὰ τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ, καίτοι ὡς φαίνεται, ἡ ἀρχιερατεία αὐτοῦ ἐπὶ δεκαπενταετίαν ὄλην διήρκεσεν.

Ἐξ ἐπιστολῶν δὲ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μελετίου Πηγᾶ (1590—1601), ὡς περαιτέρω θὰ ἴδωμεν, καταφαίνεται ὅτι πρὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1592 ἀπέθανεν Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, οὗτος τὸ ὄνομα δὲν μνημονεύεται. Μετ' αὐτὸν ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ὁ Ἀθανάσιος, ὅστις ἐνομίσθη ἄσμενος διάδοχος τοῦ Τιμοθέου. Ἀλλὰ μετὰ τοῦ Τιμοθέου καὶ τοῦ Ἀθανασίου παρενεβλήθη ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Νεόφυτος (1587—1592), ἐκλεγείς μὲν τῷ 1587 ἀρχιερατεύσας δὲ μέχρι τοῦ 1592. Ὅντως δ' ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου ΚΠ. Ἱερεμίου β' γίνεται μνησίαν ἐκτὸς τοῦ Τιμοθέου καὶ «Λευκοσίας Νεοφύτου»¹, τιτλοφορουμένου οὕτως ἐκ τῆς ἑδρας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου. Ὅτι δὲ ὁ Νεόφυτος ἦτο Ἀρχιεπίσκοπος τῷ 1587 καταφαίνεται ἐκ μαρτυρίας τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου, πληροφόρησαντος ὅτι τῇ 31 Ἰανουαρίου 1589 ἀφίκετο εἰς Τυβίγγην ὁ ἐξ Ἀμμοχώστου τῆς Κύπρου Στέφανος Λάσκαρης, κομίζων συστατικά γράμματα παρὰ τοῦ Πατριάρχου ΚΠ. Ἱερεμίου β'. ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1588 καὶ παρὰ τοῦ Νεοφύτου Ἀρχιεπισκόπου Νικοσίας (Λευκοσίας)². Ὅτι δὲ τῷ 1587 ἐχειροτονήθη ἐν ΚΠόλει Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου γίνεται γνωστὸν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ εἰρημένου μητροπολίτου Φιλαδελφείας καὶ προϊσταμένου τῆς ἐν Ἐπιετίᾳ Ἑλληνικῆς Κοινότητος Γαβριήλ

1. Κ. Σάθα, Βιογραφικὸν σχεδιάσμα περὶ τοῦ Πατριάρχου ΚΠ. Ἱερεμίου β'. τοῦ Τρανοῦ, Ἀθήνησι 1870, σ. 93.

2. M. Crusii, Annales Suevici, Franforti 1596, σ. 821.

Σεβήρου ¹. Ὁ χειροτονηθεὶς καλεῖται ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου «Δουκατάρης» καὶ «Οὐρσίνης» πρόκειται ἐξ ἐπιπέρας τοῦ Νικολάου Οὐρσίνου Δουκαταρίου, καταγομένου ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Οὐρσινῶν ² καὶ ἐπι-

1. J. Lamiani, *Deliciae eruditiorum*, Florentiae 1746. *Σ. Α. Σιδερίδου*, Γαβριὴλ Σεβήρου ἱστορικὴ ἐπιστολή, Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1913.

2. *Σ. Α. Σιδερίδου*, ἐνθ. ἀν. σ. 18—24. *Π. Ἀραβαντινοῦ*, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, Ἐν Ἀθήναις 1856—7. Β, 45. *Οὐίλλιαμ Μίλλερ*, Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι, μετάφρ. Σπ. Λάμπρου, Ἐν Ἀθήναις 1909 το, Β, 257 ἐξ. Ἡ ρωμαϊκὴ οἰκογένεια τῶν Οὐρσινῶν, ἥς μέλος ὑπῆρξε καὶ ὁ Πάπας Ρώμης Νικόλαος γ'. (1277—1280) συνδεθεῖσα κατὰ τὸν 19. αἰῶνα πρὸς ἑλληνικοὺς βασιλικοὺς οἴκους τῶν Δουκῶν, Ἀγγέλων, Κομνηνῶν Δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου, Καντακουζηνῶν καὶ Παλαιολόγων ΚΠόλεως, μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐντελῶς ἐξελληνίσθη. Ὁ Ἰωάννης Οὐρσίνης κόμης παλατινὸς καὶ ἀδελφὸς τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου εἶχε συζευθεὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου Νικηφόρου α'. (1271—1296) Μαρίας, ἥς ἡ νεότερα ἀδελφὴ Θάμαρ ἐγένετο σύζυγος τοῦ Φιλίππου δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Καρόλου β'. τοῦ Ἀνδραγαυοῦ, τοῦ ἀξιούτου νὰ καταλάβῃ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ΚΠόλεως, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς παρανόμου ἀρχῆς τῶν Σταυροφόρων. Χάριν τοῦ πολιτικοῦ τούτου σκοποῦ ὁ Κάρολος ἀνεκήρυξε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φίλιππον πρίγκηπα τοῦ Τάραντος, ἐγγὺς κειμένου πρὸς τὴν Ἡπείρον, καὶ κατέστησε κυρίαρχον μὲν τῆς Κερκύρας μετὰ τῆς ἐναντι ἡπειρωτικῆς παραλίας, ἐπικυρίαρχον δὲ τῆς Ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας, τοῦ Διυκάτου τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Βασιλείου τῆς Θεσσαλίας. Ἐπὶ πλεόν ὁ Φίλιππος ἔλαβεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν αὐτοῦ ὡς προίκα παρὰ τοῦ πενθεροῦ τοῦ ἰκανῶς κόλεις τῆς Ἡπείρου. Δὲν ἐτήρησεν ὁμοίως τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ νὰ σεβασθῇ τὴν θρησκείαν τῆς Ἑλληνίδος συζύγου καὶ τῶν ὑπηκόων, ἴδρυσεν μάλιστα λατινικὴν Ἀρχιεπισκοπὴν ἐν Ναυπάκτῳ, ἐνεκα τῆς ὁποίας ὁ Ἑλλην ὁρθόδοξος μητροπολίτης μετέθηκε περὶ τὸ 1307 τὴν ἔδραν αὐτοῦ εἰς Ἰωάννινα ἠλπίζον ὁ Φίλιππος νὰ γίνῃ καὶ διάδοχος τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ, ἀλλ' οὗτος εἶχε διάδοχον τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Τοῦτον δὲ φονεύσας ὁ κόμης Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου Νικόλαος Οὐρσίνος, υἱὸς τῆς ἀδελφῆς τοῦ Θωμᾶ Μαρίας καὶ τοῦ Ἰωάννου Οὐρσίνου κατέλαβεν τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας. εἰτα συζευχθεὶς καὶ τὴν χήραν τοῦ Θωμᾶ Ἄνναν Παλαιολογίαν, θυγατέρα τοῦ Ἀυτοκράτορος ΚΠ. Μιχαὴλ Θ'. Παλαιολόγου, πρὸς μεταίωσιν τῶν σχεδίων τοῦ πρίγκηπος Τάραντος Φιλίππου, ἐζήτησε νὰ συνδεθῇ στενωτέρω μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀποδεχθεὶς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ὁρθόδοξον πίστιν καὶ τιτλοφορηθεὶς «παλατινὸς κόμης, ἐλέφ θεοῦ, δεσπότης τῆς Ρωμανίας». Μετὰ τὸν θάνατον ὁμοίως τῆς συζύγου τοῦ διενεμήθη διὰ τῆς συμμαχίας τῶν Ἑνετῶν, εἰς οὐδὲν ὑπέσχετο νὰ παραχωρήσῃ τὴν Πάργαν ἢ τὸν Βουθρωτόν, νὰ καταλύσῃ τὴν ἐν Ἡπείρῳ Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορικὴν ἀρχήν, καίτοι δὲ ἠρνήθησαν οἱ Ἑνετοὶ γὰρ συμπεράξωσι μετ' αὐτοῦ, ὥρμησε μόνος κατὰ τῶν Ἰωαννίνων. Ἀλλὰ τῷ 1323 ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἀδελφοῦ κόμητος Ἰωάννου β'. Οὐρσίνου, ὅστις ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐν ΚΠόλει Ἀεσπότης Ἡπεί-

διώκοντος περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ πιθανῶς Γεωργίου Οὐρσίνου Δουκατάρου τὴν ἀνάκτησιν ἡγεμονικῶν τίτλων καὶ κτήσεις ἐν Ἠπειρῷ. Ὁ Γεώργιος ἀπευθυνόμενος δι' «ἰκετηρίου λόγου» πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Ρουδόλφον δ' (1571—1612) ἔλεγεν ἡ ἀνὴρ «Ἕλλην ἐγώ, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν Οὐρσίνων ἀρχαιότητος κατάγωμ τὸ γένος σεираς, οἱ πρὸς τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα στρατείαν μετὰ τῶν κλεινῶν ἡρώων παραγενόμενοι πάσαι κατὰ τὴν Ἑλλάδα διὰ τινὰς αἰτίας παρέμειναν· εὗτοι δὲ οἱ ἐμοὶ πρόγονοι πολλὰ τε τῶν ἄστεων καὶ τῶν φρουρῶν κατὰ τὴν Ἠπειρὸν ἐπεκτήσαντο». Ἐπαρόμοιον λόγον λατινιστὶ ὑπέβαλε καὶ ὁ Νικόλαος Οὐρσίνης Δουκατάρης.

ρο» οὐχὶ ὡς κυρίαρχος ἀλλ' ὡς «δοῦλος τοῦ αὐτοκράτορος». Προσεπάθησε δὲ καὶ αὐτὸς νὰ συνδεθῆ μετὰ τῶν Ἑλλήνων, λαβὼν σύζυγον τὴν λογιωτάτην Ἑλληνίδα Ἄνναν Παλαιολογίαν, θυγατέρα τοῦ πρωτοβεσβιαρίου Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου, ἀσπασθεὶς μὲν τὸ Ὀρθόδοξον δόγμα ἰδρύσας δ' ἐν Ἄρτῃ τὸν ὀρθόδοξον ναὸν τῆς Παναγίας «Παρηγοριτίσσης» καὶ προστατεύσας τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἐπὶ πλέον προσωνομάσθη Δούκας καὶ Κομνηνός, μάλιστα δὲ προσεπάθησαν οἱ Πάπαι Ρώμης νὰ ἐπαναγάγῃσιν αὐτὸν εἰς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ τῷ 1335 ἐδηλητηριάσθη καταλιπὼν τὸν νεαρὸν αὐτοῦ υἱὸν Νικηφόρον β' Οὐρσίνον Δούκαν, ὑπὸ κηδεμονία τῆς μητέρας τούτου Ἄννας. ὅποτε ὁ Αὐτοκράτωρ ΚΠ. Ἀνδρόνικος γ'. Παλαιολόγος κατέλαβεν τὴν Ἠπειρὸν. Ὁ Νικηφόρος ἀποπειραθεὶς ν' ἀνακτήσῃ αὐτὴν ἐξ Ἀκαρνανίας, δπου κατέφυγεν, ἀπέτυχεν, ἠναγκάσθη δὲ νὰ συμβιβασθῆ μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ νὰ μεταβῆ εἰς Θεσσαλονικὴν φέρων ἀπλῶς τὸν τίτλον τοῦ «πανυπερσεβάστου». Συζευχθεὶς δὲ τὴν Μαρίαν θυγατέρα τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, ἐγένετο διοικητὴς Θράκης. Ὅτε δὲ βραδύτερον οἱ Σέρβοι ὑπὸ τὸν Συμεῶνα Οὐρσην κατέλαβον τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἠπειροῦ, ὁ Νικηφόρος κατώρθωσε μὲν ν' ἀνακτήσῃ αὐτό, ἀλλ' ἔν' ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοίαν τῶν Σέρβων συνεζεύχθη Σερβίδα, ἐκδιώξας τὴν νόμιμον αὐτοῦ Ἑλληνίδα σύζυγον. Ἡ σύζυγος αὐτοῦ Μαρία κατέφυγεν εἰς Μιστρὰν πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Μανουὴλ Κομνηνόν, οἱ δὲ Ἀλβανοὶ ὑπήκοοι τοῦ Νικηφόρου, πιστοὶ μένοντες εἰς τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν, ἐπαναστάτησαν. Ὁ Νικηφόρος ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν Τούρκων μισθοφόρων, δηλούντων τότε τὴν Θεσσαλίαν, ἀλλ' ἐφανεύθη τῷ 1358 ἐν μάχῃ παρὰ τὴν πόλιν Ἀχελώου. Μετ' αὐτοῦ συγκατελύθη τὸ Ἑλληνικὸν Δεσποτάτον τῆς Ἠπειροῦ καὶ ἡ δυναστεία τῶν ἑξαλληνισθέντων Οὐρσίνων. Τῷ 1361 ὁ Σέρβος ἡγεμὼν Συμεὼν Δουσάν διὰ χρυσοβούλλου ἀνεγνώρισε τὰ δικαιώματα τοῦ Ἰωάννου Τζάφου Οὐρσίνου Δούκα, πρώτου ἐξαδέλφου τοῦ ἐσχάτου Δεσπότη τῆς Ἠπειροῦ Νικηφόρου β'. ἐπὶ ἀπεράντων κτήσεων ἐν Ἠπειρῷ καὶ ἐν Λευκάδι. Ἐκ τούτου δὲ κατήγοντο οἱ μετὰ δύο αἰῶνας ἐμφανιζόμενοι Ἀμβρακιῶται τὴν πατρίδα Νικόλαος καὶ Γεώργιος Οὐρσίνου Δουκατάρου.

1. Παρὰ Κ. Σάθα Ἑλληνικὰ Ἀνέκδοτα, ἐν Ἀθήναις 1866, Α, κε-κθ'. Τοῦ αὐτοῦ, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, Ἐν Ἀθήναις 1869, σ. 179—183. Πρβλ. «Πανδώρα» Θ, 1858 σ. 889.

'Αλλ' ἀποτυχόντες μετέβησαν εἰς ΚΠολιν περὶ τὸ 1587, ἐξ Ἐνετίας πιθανῶς, ὁπόθεν διευτυπώθησαν κατ' αὐτῶν παράπονα διότι ἐν τῇ Πατριαρχείῳ ΚΠόλεως κατηγορήσαν ὁ μὲν Γεώργιος τὸν ἐφημέριον τῆς ἐν Ἐνεσίᾳ Κοινότητος Διονύσιον Κατλιανό¹, ὁ δὲ Νικηφόρος, μετὰ τινος ἐκ Κρήτης μὲν καταγομένου ἐν Κύπρῳ δὲ πρότερον διατριβαντος μοναχοῦ Σεραφεῖμ, τὸν Γαβριήλ Σεβήρον. Ὁ Κατλιανὸς γράφας διημαρτύρητο διὰ τὰς καθ' ἑαυτοῦ κατηγορίας, παρόμοιον δὲ τι ἔπραξε καὶ ὁ Γαβριήλ Σεβήρος, ὅστις σφοδρῶς ἐπιτίθετο καὶ κατὰ τοῦ Σεραφεῖμ καὶ κατὰ τοῦ «Οὐρσίνη Δουκατάρη», καίτοι ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ δὲν φαίνεται ἐν τίνι βαθμῇ συνέπραξεν ὁ Δουκατάρης μετὰ τοῦ Σεραφεῖμ κατὰ τοῦ Γαβριήλ Σεβήρου. Παρεπονεῖτο δὲ ὡσαύτως ὁ Σεβήρος κατὰ τοῦ ἐπιτροπεύοντος τὸν Πατριάρχην ΚΠόλεως Ἱερεμίαν β'. ἱεροδιακόνου Νικηφόρου, διότι οὗτος τὴν μὲν Σεραφεῖμ ἀνέδειξε Πατριαρχικὸν Ἐξαρχον Κυκλάδων¹, τὸν δὲ Οὐρσίνην Δουκατάρην Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου. Ὁ Σεβήρος μετὰ τινος πάντως ὑπερβολῆς γράφων κατ' αὐτοῦ λέγει «ὁ νόθος καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν κλησιν Δουκατάρης, ὁ νέος Οὐρσίνος». Κατὰ τὸν ἰδ' αἰῶνα πολὺκροτος ἐγένετο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρώμης κλάδος τῆς οἰκογενείας Orsini, ἥτις μετὰ τῆς οἰκογενείας Colonna συνετάραξε τὴν Ἐκκλησίαν. Ὡς παραχοποιὸν λοιπὸν καλεῖ αὐτὸν «νέον Οὐρσίνον» κατειρωνευόμενος τὰς ἡγεμονικὰς αὐτοῦ ἀξιώσεις, περὶ ὧν καὶ ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς ἐσημείωσε, «τὰ δὲ περὶ τὸν Δουκατάρην τίς ἂν ἐξαρκέσεια χρόνος ἐξείπεται;» ὅς «πάντων κρατέων ἐθέλει, πάντεσσι δὲ ἀνάσσειν»... Οὐρσίνον καθαλιέρην, ἱππότην, πρωτοφάλην πατριαρχικὸν ἀποκαλεῖν...» Καὶ λέγει μὲν ὁ Σεβήρος ὅτι ὁ Νικηφόρος ὡς Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος κανονικῶς ἐξελέξατο τὸν Δουκατάρην Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου, «πράγμα μὲν τῷ ὄντι αὐτῷ ἀνήκον ποιήσας», ἀλλὰ, προσέθηκε, «μεγάλην δὲ ζημίαν καὶ σκάνδαλον καὶ ἀτιμίαν ἐπὶ τῷ δυστυχεῖ πάντως προσεπεφéron Γένει... Ὁ ὁμότροπος Νικηφόρος ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου χειροτονήσας τοῖς ἀθλοῖς ἐκείνοις (=Κυπρίοις) ὡς ἄλλην ἀκριδα ἢ χάλαζαν ἢ βέλτιον φᾶναι λοιμοῦ ἀνάλωσιν βαρυτέραν ἐξέπεμψε... Τίς ἂν δύναται ἀκούειν ἢ φέρειν γενναίως ὅσα τε καὶ ὅποια οἱ τῶν Κυπρίων τὰ πρῶτα ἐνταυθὶ φέροντες καὶ οἱ ὡς ἡμᾶς ἐκεῖθεν αἰ καταίροντες ἀθλά τε καὶ ἀγῶνας οὗς ὁσημέραι τοῖς ἐκεῖ ἐπιφέρουσιν ὅ,τε ρηθεῖς Οὐρσίνος καὶ ὁ σὺν ἐκείνῳ Λαυρέντιος». Περὶ τοῦ τελευταίου τούτου ἐπιλέγει ὅτι ἔχων πλαστὰ πατριαρχικὰ γράμματα καὶ σφραγίδας περιήρχετο τὰς χώρας τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης συλλέγων ἐράνους ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁδηθὲν τῆς Ἀνατολῆς. Τὰ συλλεγέντα ποσὰ ἐσπατάλησε ζῶν ἀσώτως, κατήντησε δὲ εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου μεταβάς ὁ Γαβριήλ Σεβήρος κατέσχε μὲν τὰ πλαστὰ γράμματα καὶ τὰς σφραγίδας

1. Ε. Α. Σιδερίδου, ἐνδ' ἀν. σ. 10. 11.

ἐπὶ παρουσία καὶ αὐτοῦ τοῦ Οὐρσίνη, εὐρεθέντος τότε ἐκεῖ, ἀλλὰ φειδόμενος τῆς τιμῆς τοῦ Γένους δὲν κατήγγειλε τὸν ἀπαταλῶνα καὶ πλαστογράφον εἰς τὰς Ἀρχαίς. Ὁ Λαυρέντιος συνώδευσεν τὸν νέον Ἀρχιεπίσκοπον εἰς Κύπρον, ἐπὶ δὲν δὲν ἐλάμβανε καλὰς εἰδήσεις ὁ Σεβήρος.

Ἡ δυσαρέσκεια αὐτοῦ κατὰ τοῦ νέου Ἀρχιεπισκόπου προήρξατο ἐκ τοῦ ὅτι κατηγορήθη ἐν ΚΠόλει ὡς μιτάνθρωπος, κενόδοξος, σοβαρὸς καὶ φίλαρχος. Τὸ δ' ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὁ Γαβριὴλ Σεβήρος ἦτο ἄνθρωπος ἀπότομος, τραχύτατος τὸν χαρακτῆρα καὶ ἀδιάλλακτος. Κατὰ παράδοξον τρόπον εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν αὐτοῦ ὀφείλονται εἰδήσεις περὶ τῆς ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας τοῦ Οὐρσίνη Δουκατάρη, ὅστις πάντως εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Νικόλαον Οὐρσίνην Δουκατάριον, μετονομασθεὶς κατὰ τὴν χειροτονίαν Νεόφυτος. Κατὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἐνδείξεις τῆς ἐπιστολῆς, μὴ φεροῦσης χρονολογίαν, αὕτη συνετάχθη μετὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1587 καὶ πρὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1588, ἀπαντῶν δὲ εἰς σχετικὴν ἐκ ΚΠόλεως ἐπιστολὴν ἀγγέλλουσαν τὴν κατὰ Μάϊον τοῦ 1587 γενομένην ἀρπαγὴν τῆς Μονῆς τῆς Παμμακαρίστου ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀδύρεται μὲν ὁ Σεβήρος ἐπ' αὐτῆς παραπονεῖται δ' ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ καὶ χειροτονίᾳ τοῦ νέου Ἀρχιεπισκόπου ὡς ἐπὶ προσφάτῳ γεγονότι. Κατὰ τοὺς ἀκριβεστεροὺς ὑπολογισμοὺς τὸ γεγονός τοῦτο συνέπεσε κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1587 καθ' οὓς ἀπουσίαζεν ἐκ ΚΠόλεως ὁ Πατριάρχης Ἱερειμίας β'. Ἐπιτροπευόμενος ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου¹. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι οὗτος διέτριψεν ὡς ἐξόριστος ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸ ἔτος 1586 καὶ ὅτι ἐκεῖθεν ἐπιστρέψας εἰς ΚΠολιν κατώρθωσε ν' ἀπομακρύνῃ μὲν τὸν καταλαβόντα τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον Θεόληπτον δ'. (27 Φεβρουαρίου 1585—86) νὰ προκαλέσῃ δὲ σουλτανικὸν διάταγμα περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ εἰς Ρόδον ἐξοριστοῦ Πατριάρχου Ἱερειμίου β'². Πιθανῶς δὲ ὁ Νικηφόρος ἤδη κατὰ τὴν ἐν Κύπρῳ διαμονὴν αὐτοῦ παρεσκεύασε τὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου Ἀρχιεπισκόπου Νεοφύτου, οὗτινος ἡ ἀρχιερεῖα παρετάθη μὲν μέχρι τοῦ 1592, ἀλλ' οὐδὲν ἔγχοσ κατέλιπεν ἐν τοῖς σωζομένοις ἱστορικοῖς μνημείοις.

1. Ε. Α. Σιδερίδου, 8v9' ἀν. σ. 26.

2. Α. Π. Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, ἐν Περτρούπολει 1891, Α, 452.